

№ 23.

Warszawa, dn. 6 czerwca 1931 r.

Ogóln. zbioru № 478.

WYDAWCA: W imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych: Wiceprezes Rady Związku inż. S. J. Okolski.
Redaktor odpowiedzialny inż. Maurycy Chorzewski.

REDAKCJA i ADMINISTRACJA: Warszawa, Krak. Przedmieście 5 m. 7, tel. 714-26. Adres telegr.: „Metalowcy — Warszawa“.

Prenumerata wynosi z przesyłką w kraju: zł 5 kwartalnie. Numer pojedynczy gr. 50.

Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymują „PRZEMYSŁ METALOWY“ bezpłatnie.

TREŚĆ NUMERU: Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych za rok 1930. — — Zwyczajne Zgromadzenie Walne Członków Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. — Posiedzenie Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. — Kronika. — Ceny. — Patenty.

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI

POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH

Z A ROK 1930.

STATYSTYKA ZWIĄZKOWA.

KRYZYS gospodarczy, który rozpoczął się w Polsce w początku roku 1929, trwał, pogłębiając się stopniowo, przez cały okres sprawozdawczy i nie osiągnął jeszcze z końcem roku 1930 swego największego natężenia. Objaw ten, wysoce niepokojący, występuje wyraźnie w przemyśle metalowym przetwórczym, jak to widzimy z przytoczonych poniżej zestawień liczbowych.

Pod względem ilości zatrudnionych robotników w zakładach, liczących od 20 robotników wzwyż, miejscie przemysłu metalowego w szeregu przemysłów przetwórczych — a więc z wyjątkiem górnictwa i hutnictwa — wskazuje podane poniżej zestawienie, opracowane przez wydział statystyczny Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów na podstawie liczb Głównego Urzędu Statystycznego. Liczby oznaczają ilości robotników w grudniu 1930 roku.

Przemysł	Ilość wszystkich zatrudnionych r. 1928	r. 1929	r. 1930	Spadek % od r. 1928
Włókienniczy	178 021	142 058	127 347	28,5
Metalowy	97 655	86 179	63 753	34,7
Spożywczy	81 362	85 193	73 658	9,5
Drzewny	48 586	43 094	32 857	32,3
Chemiczny	38 133	32 971	31 286	17,8
Budowlany	32 854	31 856	16 366	50,1
Papierniczy	13 598	12 029	11 330	16,7

Jak widzimy, przemysł metalowy przetwórczy utracił w r. 1930 swoje drugie miejsce co do wielkości, które miał w r. 1928 i 1929, ustępując je przemysłowi spożywczemu i stając na trzecim miejscu.

Ten upadek przemysłu metalowego zaznacza się jeszcze wyraźniej w następującym zestawieniu, które obejmuje liczby robotników pracujących pełny tydzień:

Przemysł	Ilość pracujących pełny tydzień			Spadek % od r. 1928
	r. 1928	r. 1929	r. 1930	
Włókienniczy	147 035	73 210	75 590	48,6
Metalowy	84 416	74 999	46 931	44,4
Spożywczy	74 451	83 126	70 154	5,8
Drzewny	44 158	39 074	25 861	41,4
Chemiczny	30 193	31 078	28 621	5,2
Budowlany	29 025	31 000	15 656	46,1
Papierniczy	11 558	11 565	10 341	10,6

Najbardziej ucierpiał przemysł włókienniczy, następnie — przemysł budowlany; przemysł metalowy jest na trzecim miejscu.

Z liczby 755 zakładów przemysłu metalowego, liczących w 1930 roku po 20 robotników i wyżej, Polski Związek Przemysłowców Metalowych zrzesał w grudniu tego roku 320 zakładów, czyli 42%, natomiast liczba robotników, zatrudnionych przez fabryki związkowe, wynosiła w tym samym czasie 54 918, czyli przeszło 86% wszystkich robotników, zatrudnionych w przemyśle metalowym przetwórczym o charakterze fabrycznym. Tłumaczy się to tem, że wszystkie większe zakłady prywatne przemysłu metalowego (z wyjątkiem fabryk rządowych) są członkami Związku.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych liczył w grudniu 1930 r., jak w latach poprzednich, 13 oddziałów i XI zasadniczych grup zawodowych; grupy te uległy stopniowemu różniczkowaniu i obecnie mamy następujące dalsze grupy, włączone w statystyce związkowej do grup zasadniczych:

- Grupa XII Fabryk Karoseryj
 „ XIII Wytwórni Obrabiarek
 „ XIV Fabryk Rowerów
 „ XV Fabryk Lin
 „ XVI Fabryk Mebli Żelaznych
 „ XVII Fabryk Pilników.

Prócz tych grup istnieją jeszcze podgrupy: Podgrupa Maszyn Młyńskich i Podgrupa Armatur.

Niżej podane tablice, zestawione na podstawie liczb z ankiety dorocznej, przeprowadzanej przez Zarząd Związku wśród fabryk stowarzyszonych po upływie każdego roku kalendarzowego, dają obraz stanu tych fabryk w końcu roku 1930.

Tablica № 1 wykazuje spadek liczby robotników, zatrudnionych w zakładach związkowych w końcu roku sprawozdawczego, z 73 133 na 54 918, liczba zakładów natomiast wzrosła z 313 na 320. Ilość zakładów wzrosła więc o 2,23%, gdy ilość robotników zmniejszyła się o 25%, co świadczy dobitnie o dal-

szym katastrofalnym spadku zatrudnienia, który rozpoczął się jeszcze w roku 1929 i trwa dotychczas. Liczby kolejne w końcu każdego z trzech lat ubiegłych stwierdzają potęgowanie się kryzysu w roku sprawozdawczym.

	r. 1928	r. 1929	r. 1930
Ilość robotników w fabrykach związkowych . . .	83 631	73 133	54 918
Spadek %-owy w stosunku do roku poprzedniego . . .	—	22,5%	24,9%

W stosunku do rekordowej liczby robotników w r. 1928 liczba robotników w r. 1930 spadła przeszło o 34,4%.

Średnia liczba robotników z całego roku 1930, która otrzymuje się z podziału sumy robotników ze wszystkich list płacy przez ilość list płacy w ciągu tego roku, wyniosła 62 725. Świadczy ona, że zatrudnienie w fabrykach związkowych zmniejszało się stopniowo przez cały rok.

Tablica № 1.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1930 R.

№	O D D Z I A Ł Y	Siedziba oddziału	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotników w 1 zakładzie	
			A) Zakładów		B) Robotników		1929	1930
			1929	1930	1929	1930		
1	Warszawski	Warszawa	127	125	19525	15984	154	128
2	Podwarszawski	„	13	13	2229	1555	171	120
3	Łódzko-Kaliski	Łódź	28	28	3238	2331	115	83
4	Kujawsko-Płocki	Włocławek	11	11	1837	1074	167	97
5	Radomsko-Kielecki	Radom	26	27	10038	7773	386	288
6	Dąbrowski	Sosnowiec	31	31	10944	7535	352	243
7	Lubelski	Lublin	8	8	1478	780	185	98
8	Lwowski	Lwów	10	10	1228	961	123	96
9	Krakowski	Kraków	7	9	2904	2505	415	278
10	Poznańsko-Pomorski	Poznań	28	30	8282	6139	295	204
11	Cieszyński	Bielsko	18	20	4693	3060	260	153
12	Górnośląski	Katowice	5	6	3712	3355	742	558
13	Gdański	Gdańsk	1	2	3025	1866	3025	932
	Ogółem		313	320	73133	54918	234	172

Tablica № 2 podaje stan zatrudnienia w latach 1929 i 1930 pod względem ilości robotników w poszczególnych grupach zawodowych Związku. Widzimy z niej, że jedynie grupa elektrotechniczna wykazała zwiększenie ilości robotników, co tłumaczy się w pewnym stopniu zwiększeniem ilości fabryk związkowych w tej grupie z 15-stu na 16-cie. Natomiast grupa maszynowa, pomimo wzrostu ilości fabryk należących do Związku o cztery fabryki, wykazała spadek o 28,6%. Wszystkie pozostałe grupy, utrzymawszy stan posiadania co do ilości fabryk, wykazały silny spadek zatrudnienia. Spadła również we wszystkich grupach, prócz elektrotechnicznej, średnia liczba robotników, przypadająca na jedną fabrykę.

Spadek całkowitej ilości robotników o 24,9% w ciągu roku rozkładał się bardzo nierównomiernie na poszczególne oddziały Związku i poszczególne grupy zawodowe. Widzimy to z następujących zestawień

wzrostu i spadku ilości robotników w liczbach procentowych:

O d d z i a ł y	Spadek — Wzrost +
Warszawski	— 18,1%
Podwarszawski	— 30,2 „
Łódzko-Kaliski	— 28,0 „
Kujawsko-Płocki	— 41,5 „
Radomsko-Kielecki	— 22,6 „
Dąbrowski	— 31,0 „
Lubelski	— 48,8 „
Lwowski	— 21,7 „
Krakowski	— 13,7 „
Poznańsko-Pomorski	— 25,9 „
Cieszyński	— 34,7 „
Górnośląski	+ 17,7 „
Gdański	— 38,2 „
Ogółem średnio	— 24,9%

Tablica № 2.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1930 R.

№	GRUPY	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotników w 1 zakładzie	
		A) Zakładów		B) Robotników		1929	1930
		1929	1930	1929	1930		
I	Maszynowa	101	105	31910	22765	316	216
II	Maszyn i narzędzi rolniczych . .	37	37	4851	3416	131	92
III	Elektrotechniczna	15	16	2960	3305	197	206
IV	Wag i wyrobów precyzyjnych . .	18	20	1121	876	62	44
V	Odlewni	36	36	7632	6299	212	175
VI	Kotlarni	9	9	1697	1273	188	141
VII	Urządzeń zdrowotnych	6	6	453	311	75	52
VIII	Wyrobów żelaznych	48	48	11073	7368	230	154
IX i X	Wyrobów metalowych	29	29	9101	7413	314	256
XI	Drutu i gwoździ	14	14	2335	1892	167	135
	Ogółem	313	320	73133	54918	234	172

Grupy	Spadek — Wzrost +
Maszynowa	— 28,6%
Maszyn i Narzędzi Rolniczych	— 29,6 „
Elektrotechniczna	+ 10,5 „
Wag i wyrobów precyzyjnych	— 21,8 „
Odlewni	— 17,4 „
Kotlarni	— 25,0 „
Urządzeń zdrowotnych	— 32,2 „
Wyrobów żelaznych	— 33,5 „
Wyrobów metalowych	+ 18,6 „
Drutu i gwoździ	— 19,0 „
Ogółem średnio	— 24,9%

Ostatnie dwa zestawienia podają w liczbach względnych zmniejszenie ilości *robotników*. Wyniosło

ono ogółem 24,9%. Znacznie gorzej atoli przedstawia się ilość faktycznie przepracowanych *robotnikogodzin* w fabrykach związkowych, gdyż zatrudniona w nich ilość robotników pracowała częstokroć, z powodu braku zamówień, ograniczoną ilość godzin w dniu lub dni w tygodniu. Stwierdziła to ankieta, na którą odpowiedziało całkowicie wprawdzie tylko 126 fabryk, ale która charakteryzuje tem niemniej dostatecznie przekonująco o rozpaczliwym stanie rzeczy w przemyśle metalowym.

Jeżeli ilość robotnikogodzin w 1929 roku, *który już był rokiem kryzysowym*, przyjmiemy za sto, to w porównaniu z niemi odpowiednie ilości robotnikogodzin w r. 1930 wyrażą się wskaźnikami procentowymi, umieszczonemi w tablicy № 3. Wynika z niej, że

WSKAŹNIKI PROCENTOWE PRZEPRACOWANYCH ROBOTNIKO-GODZIN W 126 FABRYKACH P. Z. P. M.
Tablica № 3. PODŁUG GRUP ZAWODOWYCH.

GRUPY ZAWODOWE	Ilość fabryk	Rok 1929	M I E S I A C E R O K U 1 9 3 0											
		I	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Maszynowa	43	100	84	75	78	72	76	70	74	72	70	70	57	53
Maszyn i narzędzi rolniczych	13	100	46	33	39	33	32	38	40	50	51	51	30	27
Elektrotechniczna	9	100	74	60	59	53	58	49	64	70	72	74	60	58
Wag i wyrobów precyzyjnych	7	100	95	81	70	85	71	60	70	62	66	75	87	82
Odlewni	11	100	88	98	80	73	83	80	92	82	90	92	66	51
Wyrobów kotlarskich	2	100	80	74	68	66	70	67	80	66	67	64	50	46
Urządzeń zdrowotnych	3	100	74	60	67	50	53	51	62	51	53	57	53	42
Wyrobów żelaznych	18	100	70	73	73	57	49	45	50	62	72	73	62	50
Wyrobów metalowych	11	100	95	94	98	91	98	94	106	95	98	97	89	87
Drutu i gwoździ	7	100	75	72	77	69	77	71	82	69	72	70	46	41
Fabryk należ. do kilku grup	2	100	109	101	96	88	87	80	97	89	95	100	88	82
RAZEM	126	100	81	79	80	68	70	66	74	72	74,9	75,3	61,8	55,7

Tablica № 4.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1930 ROKU.

Grupy	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12		13		RAZEM		
	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	F	R	
ODDZIAŁY																													
I. Maszynowa	40	6452	3	430	14	1351	—	—	2	1158	7	1259	1	372	5	383	5	1852	13	3631	9	817	4	3194	2	1866	105	22765	
II. Maszyn i narzędzi rol.	1	26	6	672	2	77	8	566	3	211	1	60	5	377	1	390	1	—	8	967	1	70	—	—	—	—	—	37	3416
III. Elektrotechniczna . .	11	1673	—	—	1	70	1	371	—	—	—	—	—	—	—	—	1	570	1	487	—	—	1	134	—	—	16	3305	
IV. Wagi i wyrobów prec.	8	410	2	204	—	—	—	—	2	85	—	—	2	31	2	34	—	—	3	85	—	—	1	27	—	—	20	876	
V. Odlewni	10	367	1	24	2	66	—	—	14	3811	4	345	—	—	—	—	—	—	1	888	4	798	—	—	—	—	36	6299	
VI. Wyrobów kotlarskich .	5	720	—	—	2	28	—	—	—	—	1	474	—	—	—	—	—	—	—	—	1	51	—	—	—	—	9	1273	
VII. Urządzeń zdrowotnych	2	113	—	—	2	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	30	—	—	1	70	—	—	—	—	6	311	
VIII. Wyrobów żelaznych .	25	1760	1	225	3	163	1	69	2	479	11	3554	—	—	—	—	—	—	2	23	3	1095	—	—	—	—	48	7368	
IX. Wyróbów metal. . . .	18	3896	—	—	1	444	—	—	2	1978	3	724	—	—	2	154	—	—	2	58	1	159	—	—	—	—	29	7413	
XI. Druku i Gwoździ . . .	5	567	—	—	1	34	1	68	2	51	4	1119	—	—	—	—	1	53	—	—	—	—	—	—	—	—	14	1892	
RAZEM	125	15984	13	1555	28	2331	11	1074	27	7773	31	7535	8	780	10	961	9	2505	30	6139	20	3060	6	3355	2	1866	320	54918	

ogólny spadek faktycznego zatrudnienia w najbardziej miarodajnych fabrykach związkowych wyniósł w końcu r. 1930 w porównaniu z 1929 rokiem 44,3%.

Tablica № 4 jest nader przejrzystym zestawieniem szczegółowym danych z pierwszych dwóch tablic, wykazującym podział terytorjalny i jednocześnie zawodowy Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych pod względem ilości fabryk (F) i robotników (R) w dniu 31 grudnia 1930 r.

Widzimy z niej, że największym siedliskiem przemysłu metalowego przetwórczego w Polsce jest jej stolica Warszawa, zarówno pod względem ilości zakładów, jak ilości robotników; po niej następuje pod względem ilości robotników Oddział Radomsko-Kielecki, wyprzedzając niewiele Oddział Dąbrowski, który w poprzednim roku stał na drugim po Warszawie miejscu. Czwarte miejsce zajął Oddział Poznańsko-Pomorski, poczem idą kolejno Oddziały: Górnośląski, Cieszyński, Krakowski, Łódzko-Kaliski, Gdański, Podwarszawski, Kujawsko-Płocki, Lwowski i Lubelski. Najliczniejszą grupą pod względem ilości zakładów i ilości robotników jest grupa maszynowa, skupiająca się w Warszawie.

Następujące dwie grupy, niemal równe pod względem zatrudnionej ilości robotników, są to: grupa wyrobów żelaznych, — o większej ilości zakładów, lecz mniejszej robotników, — i grupa wyrobów metalowych, wykazująca odwrotny do pierwszej stosunek. Głównym siedliskiem Grupy wyrobów żelaznych jest Oddział

Dąbrowski, głównym siedliskiem Grupy wyrobów metalowych jest znów Warszawa.

Drugim po Warszawie ośrodkiem przemysłu maszynowego pod względem ilości robotników jest Oddział Poznańsko-Pomorski, po nim zaraz idzie Oddział Górnośląski; dalej następują Oddziały: Gdański i Krakowski — niemal równe sobie, potem Łódzko-Kaliski, Dąbrowski, Radomsko-Kielecki. Największe fabryki maszyn rolniczych są na terytorjum Oddziału Poznańsko-Pomorskiego. Fabryki elektrotechniczne skupiają się w Warszawie, fabryki drutu i gwoździ zatrudniają największą liczbę robotników w Oddziale Dąbrowskim. Wreszcie odlewnie skupione są w Oddziale Radomsko-Kieleckim, zatrudniając ogółem 3811 robotników, czyli przeszło 10-krotnie więcej niż w Oddziale Warszawskim.

Wielkość fabryk związkowych pod względem ilości zatrudnionych robotników w dniu 31 grudnia 1930 roku ilustruje tablica № 5. Widzimy z niej, że fabryk metalowych zatrudniających powyżej 3000 robotników nie było w Polsce w tym czasie żadnej; w poprzednim roku były dwie. Powyżej 2500 do 3000 robotników zatrudniała tylko jedna fabryka, którą była fabryka Spółki Akcyjnej H. Cegielski w Poznaniu. Powyżej 2000 do 2500 robotników zatrudniała również tylko jedna fabryka, a mianowicie Zakłady Mechaniczne Towarzystwa Lilpop, Rau i Leowenstein w Warszawie; powyżej 1500 do 2000 robotników zatrudniały cztery fabryki, powyżej 1000 do 1500 robotników — dziesięć fabryk. Tak więc na 320 fabryk zrzeszonych

WIELKOŚĆ FABRYK POD WZGLĘDEM ILOŚCI ZATRUDNIONYCH ROBOTNIKÓW

Tablica № 5.

Fabryki z ilością robotników	O D D Z I A Ł Y													O g ó ł e m
	1 Warszawski	2 Podwarszawski	3 Łódzko-Kaliski	4 Kujawsko-Płocki	5 Radomsko-Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko-Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
Do 50	51	5	17	4	10	6	4	4	3	12	1	2	1	120
51— 100	36	1	4	4	6	3	1	3	1	7	9	—	—	75
101— 200	23	3	4	1	3	9	—	2	2	6	5	1	—	59
201— 300	5	3	1	1	—	1	2	—	—	—	—	1	—	14
301— 400	4	—	—	1	2	5	—	—	—	2	1	—	—	15
401— 500	1	—	—	—	2	1	1	1	—	1	2	—	—	9
501— 600	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
601— 700	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	2	—	—	5
701— 800	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
801— 900	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
901—1000	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1001—1500	2	—	—	—	3	2	—	—	1	1	—	1	—	10
1501—2000	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3
2001—2500	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
2501—3000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Powyżej 3000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	125	13	28	11	27	31	8	10	9	30	20	6	2	320

było 16 fabryk zatrudniających powyżej 1 000 robotników w każdej z nich. Fabryk o ilości robotników powyżej 100 mieliśmy w końcu 1930 roku 125; o ilości robotników do 100 włącznie było 195 fabryk. Przeważają więc ilościowo fabryki mniejsze.

W tablicy № 6 podane są obroty w tysiącach złotych, osiągnięte przez fabryki stowarzyszone ze sprzedaży swoich wyrobów w roku sprawozdawczym 1930 z podziałem na grupy zawodowe i oddziały terytorjalne. W celu przeprowadzania porównania z rokiem poprzednim, podane są liczby porównawcze obrotów w tysiącach złotych w następnych dwóch tablicach, z których tablica № 7 wskazuje kolejność wysokości obrotów w roku 1930 podług oddziałów, zaś tablica № 8 — takąż kolejność podług grup zawo-

dowych. Obok rubryki dla roku 1930 podana jest rubryka odpowiednich liczb z r. 1929.

Rozważając treść tych tablic, widzimy, że obrót roczny wszystkich fabryk związkowych, pomimo zwiększenia ich ilości, spadł z sumy 914 290 000 złotych do sumy 742 530 000 zł, czyli spadek wyniósł 18,8%. Tak mały spadek obrotu w złotych w porównaniu ze spadkiem zatrudnienia tłumaczy się dalszym forsownym wyprzedawaniem zapasów, które rozpoczęło się jeszcze w r. 1929.

Tablica № 9 podaje podług oddziałów i grup zawodowych obrót roczny na 1 robotnika. Wykazuje ona bardzo znaczne różnice, zależne od rodzaju przemysłu i stopnia jego zmechanizowania w poszczególnych fabrykach. Średnio wypada na 1 robotnika w ca-

OBROTY W TYSIĄCACH ZŁOTYCH W ROKU 1930 OSIĄGNIĘTE PRZEZ FABRYKI ZWIĄZKOWE ZE SPRZEDAŻY SWOICH WYROBÓW

Tablica № 6.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													R A Z E M
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	126500	6870	15390	—	9170	9820	5640	2700	23770	50400	7570	48260	22640	328730
II. Maszyn i narzędzi roln. .	300	7260	180	4080	700	740	4880	2950	—	9500	550	—	—	31140
III. Elektrotechniczna	23450	—	1220	8200	—	—	—	—	9490	8120	—	2640	—	53120
IV. Wag i wyrobów prec. . . .	4680	1090	—	—	330	—	2720	260	—	1060	—	110	—	10250
V. Odlewni	4490	490	520	—	25000	3230	—	—	—	11080	22950	—	—	67760
VI. Wyrobów kotlarskich . . .	9770	—	270	—	—	6530	—	—	—	—	470	—	—	17040
VII. Urzędzeń zdrowotnych . .	1100	—	1300	—	—	—	—	—	320	—	740	—	—	3460
VIII. Wyrobów żelaznych . . .	18970	1370	1500	320	4240	43900	—	—	—	1190	11040	—	—	82530
IX i X. Wyrobów metalowych . .	70630	—	6920	—	32510	6100	—	1780	—	620	1050	—	—	119610
XI. Drutu i gwoździ	12600	—	360	1100	240	13840	—	—	750	—	—	—	—	28890
R A Z E M	272490	17080	27660	13700	72190	84160	13240	7690	34330	81970	44370	51010	22640	742530

Tablica № 7.

№	O D D Z I A Ł Y	O b r ó t w tysiącach złotych	
		1929	1930
1	Warszawski	305 390	272 490
2	Dąbrowski	117 620	84 160
3	Poznańsko-Pomorski	111 470	81 970
4	Radomsko-Kielecki	92 110	72 190
5	Górnośląski	55 450	51 010
6	Cieszyński	47 560	44 370
7	Krakowski	46 640	34 330
8	Łódzko - Kaliski	38 790	27 660
9	Gdański	33 400	22 640
10	Podwarszawski	19 350	17 080
11	Kujawsko - Płocki	19 560	13 700
12	Lubelski	17 330	13 240
13	Lwowski	9 690	7 690
	Ogółem	914 290	742 530

Tablica № 8.

№	N A Z W A G R U P Y	O b r ó t w tysiącach złotych	
		1929	1930
1	Maszynowa	419 550	328 730
2	Wyrobów metalowych	130 920	119 610
3	Wyrobów żelaznych	110 340	82 530
4	Odlewni	79 580	67 760
5	Elektrotechniczna	51 970	53 120
6	Maszyn i narzędzi rolniczych	45 550	31 140
7	Drutu i gwoździ	39 120	28 890
8	Wyrobów kotlarskich	21 510	17 040
9	Wag i wyrobów precyzyjnych	10 350	10 250
10	Urzędzeń zdrowotnych	5 400	3 460
	Ogółem	914 290	742 530

ŚREDNI OBRÓT ROCZNY W ZŁOTYCH NA 1-go ROBOTNIKA W ROKU 1930.

Tablica № 9.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y												
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański
I. Maszynowa	17300	13700	9690	—	7000	5470	11530	6230	10400*	11200	7070	14810	10400*
II. Maszyn i narzędzi roln.	7800*	10900	2330	6820	3320	12350	10120	7020	—	9580	7800*	—	—
III. Elektrotechniczna	14490	—	10920	22100	—	—	—	—	16650*	16650*	—	19080	—
IV. Wag i wyrobów precyz.	10530	5240	—	—	3710	—	8450	7720*	—	12080	—	6280	—
V. Odlewni	11220	10710	7730	—	5620	7840	—	—	—	10800	22950	—	—
VI. Wyrobów kotlarskich	12250	—	5800	—	—	10600	—	—	—	—	5950	—	—
VII. Urządzeń zdrowotnych	8420	—	12620	—	—	—	—	—	10520*	—	10520*	—	—
VIII. Wyrobów żelaznych	9780	6470	8870	4570	7950	11330	—	—	—	14800	7480	—	—
IX i X. Wyrobów metalowych	16350	—	13000	—	16800	5670	—	11970	—	5620	7100	—	—
XI. Drotu i gwoździ	19350	—	7500	16150	4590	11680	—	—	12880	—	—	—	—

* Liczby średnie na podstawie liczb z innych oddziałów.

łym przemyśle metalowym około 12 000 złotych rocznie, czyli więcej, niż w latach poprzednich, co znów można tłumaczyć sobie wyprzedzą zapasów z magazynów.

Inny od poprzednich tablic obraz produkcji fabryk zrzeszonych w roku 1930 w porównaniu z r. 1929 dają następujące trzy tablice № 10, 11 i 12, wskazujące produkcję ilościową (w tonnach) ogółu fabryk zrzeszonych, z podziałem, jak poprzednio, na oddziały i grupy. Widzimy z tych tablic, że produkcja w roku sprawozdawczym pod względem ilości spadła z 571 540 tonn w r. 1929 na 436 570 tonn w r. 1930, czyli o 23,6%. Objaw większego spadku ilościowego, aniżeli wartościowego tłumaczy się, jak już powiedziano wyżej, wyprzedzą zapasów z magazynów gotowych towarów.

Produkcja fabryk związkowych w tonnach w r. 1930 spadła poniżej cyfry z r. 1927, jak wykazuje następujące zestawienie:

Produkcja w tonnach	r. 1927	r. 1928	r. 1929	r. 1930
	469 115	665 251	571 540	436 570

Tablica № 13 podaje średnią produkcję roczną w kilogramach na 1 robotnika z podziałem na oddziały i grupy; liczby tej tablicy zależą od rodzaju produkcji, każdej poszczególnej fabryki.

Tablica № 14, dająca obraz porównawczy strajków w roku sprawozdawczym i roku poprzednim, stwierdza bardziej spokojny bieg pracy w przemyśle metalowym w r. 1930, aniżeli w r. 1929. Z trzynastu Oddziałów Związku w siedmiu nie było wcale strajków

PRODUKCJA W TONNACH FABRYK ZWIĄZKOWYCH W ROKU 1930.

Tablica № 10.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	RAZEM
I. Maszynowa	45730	1900	12050	—	7490	12820	2790	840	13080	16320	3320	42800	10150	169290
II. Maszyn i narz. roln.	300	7230	200	3360	1000	760	4090	4280	—	5600	530	—	—	27350
III. Elektrotechn.	4450	—	210	320	—	—	—	—	1180	1000	—	390	—	7550
IV. Wag i wyr. precyz.	830	370	—	—	100	—	600	60	—	240	—	50	—	2250
V. Odlewni	3850	500	950	—	40000	2140	—	—	—	10920	18530	—	—	76890
VI. Wyrobów kotlarskich	3560	—	100	—	—	3330	—	—	—	—	60	—	—	7050
VII. Urządzeń zdrowotnych	390	—	310	—	—	—	—	—	10	—	20	—	—	730
VIII. Wyrobów żelaznych	7210	470	860	370	2340	87250	—	—	—	2360	8540	—	—	109400
IX — X. Wyrobów metalowych	4280	—	1800	—	3080	1860	—	240	—	120	100	—	—	11480
XI. Drotu i gwoździ	12970	—	350	670	280	9170	—	—	1140	—	—	—	—	24580
RAZEM	83570	10470	16830	4720	54290	117330	7480	5420	15410	36560	31100	43240	10150	436570

Tablica № 11.

№	O D D Z I A Ł Y	Produkcja w tonnach	
		1929	1930
1	Dąbrowski	150 840	117 330
2	Warszawski	99 920	83 570
3	Radomsko - Kielecki	66 360	54 290
4	Górnośląski	56 070	43 240
5	Poznańsko - Pomorski	61 470	36 560
6	Cieszyński	29 340	31 100
7	Łódzko-Kaliski	25 090	16 830
8	Krakowski	13 950	15 410
9	Podwarszawski	12 910	10 470
10	Gdański	18 950	10 150
11	Lubelski	10 550	7 480
12	Lwowski	18 790	5 420
13	Kujawsko-Płocki	7 300	4 720
Ogółem P. Z. P. M.		571 540	436 570

Tablica № 12.

№	NAZWA GRUPY	Produkcja w tonnach	
		1929	1930
1	Maszynowa	232 960	169 290
2	Wyrobów żelaznych	138 790	109 400
3	Odlewni	96 570	76 890
4	Maszyn i narzędzi rolniczych	29 990	27 350
5	Drotu i gwoździ	33 300	24 580
6	Wyrobów metalowych	13 720	11 480
7	Elektrotechniczna	12 220	7 550
8	Wyrobów kotlarskich	9 630	7 050
9	Wag i wyrobów precyzyjn.	3 510	2 250
10	Urządzeń zdrowotnych	850	730
Ogółem P. Z. P. M.		571 540	436 570

ŚREDNIA PRODUKCJA ROCZNA W KILOGRAMACH NA 1-go ROBOTNIKA W ROKU 1930.

Tablica № 13.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y												
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański
I. Maszynowa	6250	3780	7600	—	5720*	7140	5720*	1960	5720*	3860	3100	13140	4650
II. Maszyn i narzędzi rolniczych	7600*	10850	2660	5600	4760	12650	8480	10180	—	5650	7600*	—	—
III. Elektrotechniczna	2750	—	1870	860	—	—	—	—	2070*	2070*	—	2800	—
IV. Wag i wyrobów precyzyjnych	1880*	1810	—	—	1140	—	1880*	1880*	—	2680	—	1880*	—
V. Odlewni	7710	10860*	14200	—	8970	5180	—	—	—	10580	18530	—	—
VI. Wyrobów kotlarskich	4470	—	2090	—	—	5400	—	—	—	—	820	—	—
VII. Urządzeń zdrowotnych	3010	—	3010*	—	—	—	—	—	3010*	—	3010*	—	—
VIII. Wyrobów żelaznych	3720	2220	5080	5340	4380	22500	—	—	—	2960	5800	—	—
IX — X. Wyrobów metalowych	990	—	3370	—	1590*	1730	—	1590*	—	1140	710	—	—
XI. Drotu i gwoździ	19900	—	7280	9860	5540	7740	—	—	19550	—	—	—	—

* Liczby średnie na podstawie liczb z innych oddziałów.

w roku 1930, natomiast w roku poprzednim nie było strajków w sześciu oddziałach. Naogół stosunek ilości dni roboczych, straconych wskutek strajków, do normalnej ilości dni roboczych w całym zrzeszonym przemyśle metalowym, zmniejszył się w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem 1929, gdyż z 0,87% w r. 1929 spadł do 0,31% w r. 1930. Na to uspokojenie wpłynęła w dalszym ciągu, między innymi przyczynami, także groza bezrobocia. Niepomniernie wielki procent straconych dni roboczych na tle innych Oddziałów wykazał Oddział Cieszyński, czego przyczyną był długotrwały strajk w „Węgierskiej Górcie“. Ale i w tym Oddziale nastąpiło znaczne polepszenie, gdyż procent ten spadł z 10,4 w r. 1929 na 2,24 w roku sprawozdawczym.

Znacznie większą stratę dni roboczych w fabrykach związkowych, aniżeli strajki robotników, spowodował w roku 1930 brak zamówień. Uwydatnia to tablica № 15, wykazująca stratę 1 470 260 dniówek roboczych w ciągu 1930 roku.

Tablica № 16 podaje wysokość podatku obrotowego, zapłaconego przez fabryki zrzeszone w Oddziałach i Grupach P. Z. P. M. w r. 1930. Ogólna suma tego podatku wyniosła w roku sprawozdawczym 19 031 000 zł, co w stosunku do 22 690 000 zł, wpłaconych przez fabryki związkowe w roku poprzednim, wykazuje spadek o 16,2%.

Wydatność podatkową poszczególnych Oddziałów i Grup Związku w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim podają następujące dwa ze

TABLICA PORÓWNAWCZA STRAJKÓW W ROKU 1929 i 1930 W ZAKŁADACH, BĘDĄCYCH CZŁONKAMI
Tablica № 14. P. Z. P. M., KTÓRE ODPOWIEDZIAŁY NA ANKIETĘ.

ODDZIAŁY	A) Ilość zakładów, które odpowiedziały na ankietę		B) Średnia liczba robotników w zakładach		C) Suma straconych dni roboczych		D) Średnia ilość dniówek, straconych na 1 robotnika		E) % dni strajkowych do 290 dni roboczych	
	1929 r.	1930 r.	1929 r.	1930 r.	1929 r.	1930 r.	1929 r.	1930 r.	1929 r.	1930 r.
1. Warszawski	99	99	19 047	16 292	9 847	6 124	0,52	0,38	0,18	0,13
2. Podwarszawski	11	9	1 783	1 476	276	—	0,15	—	0,05	—
3. Łódzko-Kaliski	28	24	3 715	2 633	—	2 832	—	1,07	—	0,37
4. Kujawsko-Płocki	7	10	698	881	—	—	—	—	—	—
5. Radomsko-Kielecki	20	21	8 822	6 634	2 304	10 054	0,26	1,51	0,09	0,52
6. Dąbrowski	24	22	10 105	7 779	15 663	6 096	1,55	0,78	0,54	0,27
7. Lubelski	7	6	1 420	920	—	—	—	—	—	—
8. Lwowski	6	2	741	468	—	—	—	—	—	—
9. Krakowski	5	6	2 863	2 344	9 106	—	3,17	—	1,09	—
10. Poznańsko-Pomorski	23	22	9 106	6 107	—	800	—	0,13	—	0,04
11. Cieszyński	14	14	4 209	3 477	127 225	22 652	30,20	6,51	10,4	2,24
12. Górnośląski	4	6	3 497	3 422	3 202	—	0,92	—	0,48	—
13. Gdański	—	1	—	2 145	—	—	—	—	—	—
RAZEM	248	242	66 006	54 578	167 623	48 558	2,53	0,89	0,87	0,31

WYSOKOŚĆ PODATKU PRZEMYSŁOWEGO OD OBROTU W ROKU 1930 W TYSIĄCACH ZŁOTYCH.
Tablica № 15.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													RAZEM
	1 Warszawski	2 Podwarszawski	3 Łódzko-Kaliski	4 Kujawsko-Płocki	5 Radomsko-Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko-Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	3390	170	342	—	808	216	152	86	985	1290	152	856	—	8447
II. Maszyn i narz. roln.	8	188	4	104	47	21	450	74	—	160	14	—	—	1070
III. Elektrotechn.	603	—	30	222	—	—	—	—	240	200	—	58	—	1353
IV. Wag i wyr. precyz.	114	14	—	—	7	—	78	6	—	18	—	3	—	240
V. Odlewni	95	7	11	—	1022	66	—	—	—	472	500	—	—	2173
VI. Wyrobów kotlarskich	287	—	4	—	—	153	—	—	—	—	13	—	—	457
VII. Urzędzeń zdrowotnych	182	—	29	—	—	—	—	—	8	—	18	—	—	237
VIII. Wyrobów żelaznych	405	36	52	11	110	878	—	—	—	46	252	—	—	1790
IX—X. Wyrobów metalowych	1472	—	143	—	814	140	—	50	—	17	22	—	—	2658
XI. Drotu i gwoździ	272	—	9	24	3	278	—	—	20	—	—	—	—	606
RAZEM	6828	415	624	361	2811	1752	680	216	1253	2203	971	917	—	19031

stawienia, ułożone w kolejnej wysokości sum wpłaconych w r. 1930.

Oddziały	Suma podatku w tys. złotych w r. 1929	Suma podatku w tys. złotych w r. 1930
1. Warszawski	7 814	6 828
2. Radomsko-Kielecki	2 341	2 811
3. Poznańsko-Pomorski	2 792	2 203
4. Dąbrowski	2 617	1 752

5. Krakowski	1 371	1 253
6. Cieszyński	1 185	971
7. Górnośląski	1 070	917
8. Łódzko-Kaliski	952	624

W roku sprawozdawczym Oddział Radomsko-Kielecki wysunął się na drugie miejsce po Warszawie. Jest to zresztą jedyny Oddział, który w roku sprawozdawczym zapłacił wyższą sumę podatku, aniżeli

w roku poprzednim. Reszta oddziałów zachowała ten sam porządek ilościowy, co w roku poprzednim, wykazując równocześnie powszechny spadek sum wpłaconych.

Tablica № 17 podaje sumy, wpłacone przez fabryki związkowe w r. 1930 do Kas Chorych tylko za robotników (bez pracowników) i obejmuje obie części wpłat, t. j. zarówno sumy przypadające od pracodawców, jak sumy przypadające od robotników. Sumy te wyniosły razem około 12 milionów (11 839 000) zło-

tych. Ponieważ średnia liczba robotników w roku 1930 wynosiła 62 725, przeto w przybliżeniu obciążenie z tytułu Kas Chorych na 1 robotnika wyniosło przeszło 188,70 zł. w ciągu tego jednego roku.

Tablica № 18 podaje sumy wpłat od pracodawców na Fundusz Bezrobocia; wyniosły one ogółem podług danych ankiety dorocznej Związku 2 251 000 złotych.

Składki na ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków, wpłacone przez fabryki związkowe w roku

Tablica № 16. BEZROBOCIE Z POWODU BRAKU ZAMÓWIENÍ.

ODDZIAŁY	A) Ilość zakładów, które odpowiedziały na ankietę	B) Średnia liczba robotników w zakładach	C) Suma straconych dni roboczych	D) Średnia ilość dniówek straconych na robotnika	E) % dni straconych do 290 dni roboczych
1. Warszawski	102	16152	259218	16,0	5,5
2. Podwarszawski	10	1477	14323	9,7	3,3
3. Łódzko-Kaliski	24	2623	84138	32,1	11,0
4. Kujawsko-Płocki	10	881	27411	27,4	9,4
5. Radomsko-Kielecki	22	6634	328223	49,5	17,1
6. Dąbrowski	23	7779	307438	39,5	13,5
7. Lubelski	6	920	21670	23,7	8,2
8. Lwowski	7	899	18941	21,0	7,2
9. Krakowski	6	2344	87636	37,3	12,8
10. Poznańsko-Pomorski	22	6594	118903	18,0	6,2
11. Cieszyński	14	3477	185152	53,3	18,4
12. Górnoląski	6	3422	17207	5,0	1,7
13. Gdański	1	2145	—	—	—
Ogółem	253	55347	1470260	26,6	9,2

SKŁADKI DO KASY CHORYCH ZA ROBOTNIKÓW, WPŁACONE PRZEZ FABRYKI ZWIĄZKOWE W ROKU 1930 (W TYSIĄCACH ZŁOTYCH)*.

Tablica № 17.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													RAZEM
	1 Warszawski	2 Podwarszawski	3 Łódzko-Kaliski	4 Kujawsko-Płocki	5 Radomsko-Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko-Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnoląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	2090	124	309	—	119	264	100	74	400	920	270	485	1290	6445
II. Maszyn i narz. roln.	6	70	7	74	3	11	80	36	—	150	10	—	—	447
III. Elektrotechniczna	310	—	14	107	—	—	—	—	85	75	—	24	—	615
IV. Wag i wyr. precyz.	103	23	—	—	12	—	49	5	5	15	—	3	—	215
V. Odlewni	74	8	11	—	525	490	—	—	—	152	200	—	—	1460
VI. Wyrobów kotlarskich	210	—	9	—	—	97	—	—	—	—	14	—	—	330
VII. Urządzeń zdrowotnych	89	—	21	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	120
VIII. Wyrobów żelaznych	330	23	11	2	52	—	—	—	—	13	248	—	—	679
IX—X. Wyrobów metalowych	620	—	87	—	329	100	—	18	—	11	25	—	—	1190
XI. Drutu i gwoździ	145	—	6	10	4	163	—	—	10	—	—	—	—	338
RAZEM	3977	248	475	193	1044	1125	229	133	500	1336	777	512	1290	11839

*) Liczby oznaczają obie części wpłat — od przedsiębiorstw i robotników — razem.

1930, wyniosły ogółem 2 982 000 złotych, jak wskazuje tablica № 19. Wreszcie składki na ubezpieczenie emerytalne pracowników, podług liczb w tablicy № 20, wyniosły za ten sam okres 4 miliony 341 tysięcy złotych.

W sumie ubezpieczenia społeczne (bez wydatków na Kasy Chorych za pracowników umysłowych) kosztowały fabryki związkowe w roku sprawozdawczym 21 413 000 złotych, czyli więcej aniżeli całość podatku obrotowego, którego suma w r. 1930 nie dochodzi do 20 milionów (19 601 000) złotych.

SKŁADKI NA FUNDUSZ BEZROBOCIA, WPLACONE PRZEZ FABRYKI ZWIĄZKOWE W ROKU 1930
(W TYSIĄCACH ZŁOTYCH)*.

Tablica № 18.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	370	21	42	—	224	50	19	13	71	150	37	170	—	1167
II. Maszyn i narz. roln. . .	1	26	2	14	—	2	16	13	—	21	2	—	—	97
III. Elektrotechniczna . . .	60	—	3	18	—	—	—	—	17	15	—	4	—	117
IV. Wag i wyr. precyz. . .	18	5	—	—	2	—	9	1	1	3	—	1	—	40
V. Odlewni	13	2	2	—	110	117	—	—	—	32	38	—	—	314
VI. Wyrobów kotlarskich .	31	—	2	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	36
VII. Urzędzeń zdrowotnych .	18	—	4	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	24
VIII. Wyrobów żelaznych . .	55	5	4	2	11	—	—	—	—	3	45	—	—	125
IX—X. Wyrobów metalowych .	130	—	18	—	87	22	—	3	—	2	4	—	—	266
XI. Drutu i gwoździ	26	—	1	2	—	34	—	—	2	—	—	—	—	65
RAZEM	722	59	78	36	434	226	44	30	91	226	130	175	—	2251

*) Liczby oznaczają obie części wpłat — od przedsiębiorstw i robotników — razem.

SKŁADKI NA UBEZPIECZENIE OD NIESZCZĘŚLIWYCH WYPADKÓW, WPLACONE PRZEZ FABRYKI
ZWIĄZKOWE W ROKU 1930 (W TYSIĄCACH ZŁOTYCH).

Tablica № 19.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	545	12	59	—	201	60	59	10	133	350	43	255	255	1982
II. Maszyn i narz. roln. . .	2	30	2	22	—	1	24	10	—	34	2	—	—	127
III. Elektrotechniczna . . .	48	—	3	8	—	—	—	—	17	15	—	31	—	122
IV. Wag i wyr. precyz. . .	9	1	—	—	—	—	9	1	1	2	—	1	—	24
V. Odlewni	15	2	2	—	42	128	—	—	—	34	37	—	—	260
VI. Wyrobów kotlarskich .	33	—	2	—	—	29	—	—	—	—	2	—	—	66
VII. Urzędzeń zdrowotnych .	19	—	4	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	25
VIII. Wyrobów żelaznych . .	62	5	4	2	1	—	—	—	—	3	41	—	—	118
IX—X. Wyrobów metalowych .	88	—	13	—	95	14	—	3	—	1	2	—	—	216
XI. Drutu i gwoździ	15	—	1	2	—	23	—	—	1	—	—	—	—	42
RAZEM	836	50	90	34	339	255	92	24	152	439	129	287	255	2982

SKŁADKI NA UBEZPIECZENIE EMERYTALNE PRACOWNIKÓW, WPLĄCONE PRZEZ FABRYKI ZWIĄZKOWE W ROKU 1930 (W TYSIĄCACH ZŁOTYCH).

Tablica № 20.

GRUPY ZAWODOWE	O D D Z I A Ł Y													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	800	49	99	—	142	72	52	19	162	255	100	220	395	2365
II. Maszyn i narz. roln. . .	—	30	2	26	—	1	30	19	—	64	3	—	—	175
III. Elektrotechniczna . . .	260	—	3	48	—	—	—	—	20	20	—	15	—	366
IV. Wag i wyr. precyz. . . .	36	8	—	—	—	—	9	1	1	4	—	1	—	60
V. Odlewni	18	2	2	—	138	160	—	—	—	92	68	—	—	480
VI. Wyrobów kotlarskich . .	98	—	2	—	—	88	—	—	—	—	3	—	—	191
VII. Urządzeń zdrowotnych .	56	—	7	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	66
VIII. Wyrobów żelaznych . .	68	4	10	2	16	—	—	—	—	4	84	—	—	188
IX—X. Wyrobów metalowych .	190	—	19	—	104	37	—	6	—	1	6	—	—	363
XI. Drutu i gwoździ	40	—	1	3	—	41	—	—	2	—	—	—	—	87
RAZEM . . .	1566	93	145	79	400	399	91	45	185	440	267	236	395	4341

WALNE ZGROMADZENIA CZŁONKÓW P. Z. P. M.
WYBORY WŁADZ ZWIĄZKU. POSIEDZENIA RADY.

W ROKU sprawozdawczym 1930 Polski Związek Przemysłowców Metalowych odbył dwa Zgromadzenia Walne swoich członków. Pierwsze z nich, które odbyło się w Warszawie dn. 2 czerwca 1930 r., było Zgromadzeniem Walnym Zwyczajnym, na którym Rada złożyła sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych za r. 1929 i na którym odbyły się wybory uzupełniające do władz Związku w myśl art. 29 statutu. Drugie Zgromadzenie Walne, które było Zgromadzeniem Nadzwyczajnym, odbyło się dn. 10 grudnia 1930 r. i było poświęcone rozpatrzeniu i zatwierdzeniu projektów budżetu i planu działania Związku na rok następny 1931, przedstawionych przez Radę. Wobec ciężkiego kryzysu, przez który przechodzi przemysł polski, a w szczególności przemysł metalowy, budżet Związku na rok 1931 został zmniejszony w stosunku do budżetu roku poprzedzającego o 39 900 złotych i uchwalony w wysokości 187 000 złotych, czyli zmniejszenie wyniosło około 18%. Składka członkowska została utrzymana w wysokości lat poprzednich, zmniejszenie więc budżetu wynikało ze zmniejszenia się ilości zatrudnionych robotników w fabrykach stowarzyszonych.

Skład Rady P. Z. P. M. na rok 1930/31, po dokonaniu wyboru członków Rady na miejsce ustępujących po ukończeniu trzyletniej kadencji, zgodnie z art. 41 statutu Związku, oraz po dokonaniu kooptacji, przedstawiony jest poniżej, przy czym przy każdym nazwisku członka Rady podana jest siedziba reprezentowanych przez niego zakładów przemysłowych:

Z wyborów 1928 r.

1. Bienkowski Stanisław — Lwów;
2. Czarliński Janusz — Grudziądz, Bydgoszcz i Chełmno;
3. Dunin-Ślepś Antoni — Gdańsk;
4. Markowicz Jan — Lublin;
5. Przanowski Stefan — Warszawa i Główno;
6. de Rosset Aleksander — Warszawa i Dąbrowa;
7. Skibiński Leon — Białogon;
8. Voellnagel Emil — Warszawa;
9. Weinschenck Teodor — Bielsko;
10. Weliński Juljan — Warszawa;
11. Wellisz Leopold — Chrzanów, Sosnowiec i Warszawa;
12. Zalewski Andrzej — Ostrowiec.

Z wyborów 1929 r.

13. Bartelmuss Alfred — Bielsko;
14. Buzek Jerzy — Węgierska Górka;
15. Iwanowski Jerzy — Pruszków i Poręba;
16. Jeziorański Jan — Warszawa;
17. Kiedroń Józef — Królewska Huta;
18. Klarner Czesław — Katowice;
19. Kołudziński Lucjan — Grudziądz;
20. Mühsam Wiktor — Włocławek;
21. Samulski Seweryn — Poznań;
22. Sniechowski Gustaw — Suchedniów;
23. Wilde Herman — Łódź;
24. Woszczyński Wacław — Warszawa.

Z wyborów 1930 r.

25. Ambrożewicz Kazimierz — Warszawa;
26. Banachiewicz Ignacy — Zawiercie;
27. Djament Jakób — Radom;

28. Fachinetti Waclaw — Poznań;
29. Kamieński Antoni — Modrzejów;
30. Landsberg Emil — Warszawa;
31. Lewalski Antoni — Kraków;
32. Mirowski Józef — Sosnowiec;
33. Okolski Stanisław Jan — Warszawa;
34. Ortwein Edward — Włochy;
35. Rogowski Maciej — Sosnowiec;
36. Włodek Gustaw — Warszawa i Nowomińsk.

Z kooptacji.

37. Gerhardt Gustaw — Sosnowiec;
38. Hafner Ludwik — Lublin;
39. Komorowski Jerzy — Warszawa;
40. Skarżeński Leon — Kraków.

Do Komisji Rewizyjnej zostali wybrani: pp. Tadeusz Blauth, Maksymilian Jankowski, Tadeusz Racki, Zygmunt Ślósarski i Stanisław Wierzbiński.

Przy wyborach członków Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych Zgromadzenie Walne kieruje się stałą zasadą, ażeby wszystkie główne ośrodki przemysłu metalowego na całym obszarze celnym polskim były reprezentowane w Radzie stosownie do swego znaczenia pod względem ilości zatrudnionych robotników, z uwzględnieniem podziału zrzeszonego przemysłu metalowego na grupy zawodowe i oddziały terytorjalne.

Ukonstytuowanie się władz P. Z. P. M. na rok 1930/31 nastąpiło na posiedzeniu Rady Związku w dn. 23 września 1930 roku, odbytem pod przewodnictwem dotychczasowego prezesa p. Jana Jeziorańskiego. Na prezesa Rady i Zarządu Związku został wybrany wszystkimi głosami obecnych, prócz jednego, p. inż. Jan Jeziorański, piastujący tę godność po raz siódmy, wiceprezesami Rady i Zarządu pozostali po raz szósty pp. inż. Janusz Czarliński i inż. Stanisław Jan Okolski, obrani taką samą ilością głosów. Na członków Zarządu Związku, w myśl art. 43 statutu, wybrano ponownie pp. Kazimierza Ambrożewicza, Antoniego Dunina, Stefana Przanowskiego i Seweryna Samulskiego. Na dyrektora Związku został powołany ponownie p. prof. inż. Maurycy Chorzewski, na wicedyrektora, również ponownie, — p. inż. Kazimierz Pichelski.

W roku sprawozdawczym zmarli następujący przedstawiciele fabryk zrzeszonych w P. Z. P. M.: ś. p. Hugo Mühsam, ś. p. Walery Węgrzecki, b. p. Mojżesz Rubinstein i ś. p. Tadeusz Popowski. Cześć ich pamięci!

Rada P. Z. P. M. odbyła w roku sprawozdawczym 5 posiedzeń zwyczajnych i 2 posiedzenia nadzwyczajne. Posiedzenia zwyczajne, poświęcone sprawom bieżącym Związku i przeglądowi stanu gospodarczego zrzeszonego przemysłu metalowego na obszarze celnym Polski, odbyły się w dniach: 10 lutego, 2 czerwca, 16 czerwca, 23 września i 10 grudnia. Posiedzenia nadzwyczajne, poświęcone specjalnemu zagadnieniu zbadania przyczyn kryzysu i obmyślenia środków ratowania przemysłu metalowego od grożącej mu ruiny, odbyły się w końcu roku 1930 w dniach 16 i 22 grudnia. Były one zapoczątkowaniem szeregu posiedzeń Rady, które odbywały się w pierwszym kwartale następnego roku 1931 i były poświęcone temu zagadnieniu.

Średnio na posiedzenia Rady uczęszczało 17 członków, czyli przeszło dwa razy więcej od statutowego minimum 7 członków.

Na posiedzeniach Rady, prócz jej członków, byli obecni przedstawiciele Oddziałów Związku, a mianowicie Oddziałów: Warszawskiego, Lubelskiego, Radomsko-Kieleckiego i Cieszyńskiego. Na posiedzenia obradujące nad środkami walki z kryzysem byli zaproszeni rzeczoznawcy w sprawach naukowej organizacji.

W ciągu roku 1930 Rada przyjęła na członków 11 fabryk i wykreśliła z listy członków 4 fabryki. Wobec tego liczba członków Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, która wynosiła na początku roku sprawozdawczego 313, w końcu tego roku wyniosła 320 fabryk.

Posiedzenia Zarządu Związku odbywały się przed każdym posiedzeniem Rady w celu przygotowania spraw wnoszonych na Radę, prócz tego we wszystkich wypadkach, gdy zachodziła potrzeba powzięcia postanowień w sprawach pilnych lub takich, do których rozstrzygnięcia wystarczała kompetencja Zarządu.

Sprawy organizacyjne. Rozwój organizacyjny Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych wykazał w roku sprawozdawczym dalsze postępy. W dn. 13 czerwca 1930 r. odbył się w Sosnowcu zjazd przemysłowców metalowych Zagłębia Dąbrowskiego w celu utworzenia Oddziału Sosnowiecko-Dąbrowskiego P. Z. P. M. Na zebranie organizacyjne przybył z Warszawy wiceprezes Rady P. Z. P. M. prof. S. J. Okolski. Zebranie to zagał dyr. Józef Mirowski, przewodniczył zebraniu dyr. Ignacy Banachiewicz. Obecni na zebraniu przemysłowcy uchwalili jednocześnie utworzenie Oddziału Sosnowiecko-Dąbrowskiego z siedzibą w Sosnowcu i dokonali wyboru Zarządu Oddziału, powołując na prezesa Oddziału p. dyr. Tadeusza Meyerholda i na członków Zarządu pp. dyr. Ignacego Banachiewicza i dyr. Edmunda Zieleniewskiego. Na terenie Oddziału było w końcu roku sprawozdawczego 31 fabryk, będących członkami P. Z. P. M.

W r. 1930 postąpiła również naprzód organizacja grup zawodowych Związku. Grupa Obrabiarek wznowiła swoją działalność. Utworzyła się nowa Grupa Fabryk Rowerów na skutek zjazdu przemysłowców rowerowych z całej Polski łącznie z Gdańskiem, którzy na posiedzeniu w lokalu P. Z. P. M. w d. 23 czerwca 1930 r. dokonali organizacji Grupy, obierając na prezesa p. inż. Bronisława Wahrena. Na sekretarza Grupy został zaangażowany p. Zygmunt Breitenwald.

Rok sprawozdawczy będzie zapewne rokiem rekordowym co do ilości w przemyśle metalowym przetwórczym organizacyj o charakterze syndykalnym w postaci wspólnych biur sprzedaży. W roku tym czynne były następujące porozumienia i konwencje w różnych działach produkcji fabryk, zrzeszonych w P. Z. P. M.:

1) Biuro Sprzedaży Polskich Walcowni Rur w Warszawie, ul. Mazowiecka 7, tel. 414-60;

2) Biuro Sprzedaży Rur Zjednoczonych Odlewni Polskich „Ruropol“ w Warszawie, ul. Nowy Świat 35, tel. 209-26;

3) Centralne Biuro Sprzedaży Rur Izolacyjnych w Warszawie, ul. Sienkiewicza 14, tel. 419-15;

4) Centralne Biuro Sprzedaży Drutu Miedzianego w Warszawie, ul. Aleja Jerozolimska 11, tel. 756-66;

5) Centralne Biuro Sprzedaży Polskich Fabryk Gwoździ i Drutu w Warszawie, ulica Królewska № 25, tel. 794-17;

6) Centralne Biuro Sprzedaży Odlewów Ogrzewalnych „Cebeo“ w Warszawie, ul. Czackiego № 25, tel. 551-88;

7) Centrala Handlowa Odlewni Żeliwa w Warszawie, ul. Mazowiecka 7, tel. 233-43;

8) Wydział Akwizycji Łopat w Warszawie, ulica Srebrna 9, tel. 604-59;

9) Zjednoczone Polskie Fabryki Śrub w Bielsku, ul. Inwalidzka 2; biuro w Warszawie — ul. Widok 19, tel. 794-04;

10) Zjednoczone Fabryki Łańcuchów w Katowicach, Skrzynka poczt. 17;

11) Zrzeszenie Polskich Przemysłowców Lotniczych w Warszawie, ul. Natolińska 13, tel. 303-52;

12) Związek Polskich Wytwórców Wagonów i Parowozów w Warszawie, ul. Nowy-Świat 2, tel. 698-23;

13) Biuro Sprzedaży Fabryk Tub Metalowych i Korków Natryskowych „Tubkor“ w Warszawie, ul. Długa 48, tel. 642-95;

14) Towarzystwo Kabli Dalekosiężnych T. K. D. w Warszawie, ul. Nowy Świat 2, tel. 634-60;

15) Centralne Biuro Sprzedaży Przewodów „Centroprewód“ w Warszawie, ul. Marszałkowska № 87, tel. 642-85;

16) Zjednoczone Fabryki Lin Stalowych w Katowicach, ul. Kochanowskiego.

Niektóre z tych organizacyj istniały tylko do końca roku sprawozdawczego, natomiast w ciągu tego roku odbywały się narady wstępne w celu utworzenia nowych porozumień, które położyłyby kres zabójczej konkurencji osłabionych kryzysem fabryk tej samej branży. Narady te odbywały się w Grupie II P. Z. P. M. wytwórców maszyn i narzędzi rolniczych, w Grupie Wag, w Grupie Wyrobów Metalowych w dziale platerowniczym, wśród producentów walców szosowych i t. d. Narady te jednak, jak dotąd, nie doprowadziły do ostatecznego porozumienia. Największe szanse powodzenia miały starania o utworzenie Grupy Mebli Żelaznych i Metalowych, przesunięte na rok następny.

Dążenie całego przemysłu polskiego do konsolidacji w celu wspólnej obrony przeciw skutkom kryzysu gospodarczego wyraziło się, między innymi, w utworzeniu Rady Kartelowej przy Centralnym Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, którego P. Z. P. M. jest członkiem. Ze strony zrzeszonego przemysłu metalowego przetwórczego weszli do Rady Kartelowej: p. S. J. Okolski, wiceprezes Rady P. Z. P. M., jako członek Rady, i p. Jan bar. Kelles-Krauz, dyrektor Syndykatu Gwoździ i drutu, jako jego zastępca.

Potrzeba umiejętnej i ścisłej kalkulacji cen sprzedażnych wyrobów fabryk zrzeszonych, uznawana w zasadzie przez ugrupowania związkowe, została w praktyce uwzględniona najprzód przez Grupę V-ą Odlewni, która w porozumieniu z Kołem Odlewników przy Stowarzyszeniu Techników Polskich w Warszawie opracowała „Polskie normy kalkulacji wstępnej dla odlewni żeliwa maszynowego w rejonie warszawskim”. Normy te zostały ogłoszone w № 47 „Przemysłu Metalowego“ z r. 1930 i dały temat do dyskusji na łamach tego organu. Dalsze prace nad zagadnieniem racjonalnej kalkulacji są w toku.

Sprawom racjonalnej gospodarki materiałowej były poświęcone artykuły prof. dr. inż. Aleksandra Rotherta p. t. „Gospodarka materiałowa” w №№ 17, 18, 31 i 32 „Przemysłu Metalowego”.

Świadomość potrzeby racjonalizacji produkcji w celu wzmoczenia zdolności konkurencyjnej fabryk polskich na rynku światowym przenika coraz głębiej w sferę przemysłowe, zrzeszone w P. Z. P. M. Wyr-

zem usiłowań w tym kierunku była, między innymi, reorganizacja wielkich zakładów mechanicznych firmy Lilpop, Rau i Loewenstein w Warszawie, dokonana w roku sprawozdawczym na zasadach naukowej organizacji pod kierunkiem amerykańskiego specjalisty¹⁾. Taka sama racjonalizacja, przeprowadzona krajowymi siłami technicznymi, dokonana została uprzednio przez Warszawską Spółkę Akcyjną Budowy Parowozów, pozostającą całkowicie pod kierunkiem polskich inżynierów.

Wreszcie zaznaczyć trzeba, że nawskroś współczesna organizacja produkcji dwóch innych polskich fabryk taboru kolejowego: „Pierwszej Fabryki Lokomotyw w Polsce” (Chrzanów) i „H. Cegielskiego” w Poznaniu przyczyniła się do zwycięstwa obu tych fabryk w walce konkurencyjnej z fabrykami światowymi na rynku międzynarodowym i zapewniła im dostawy zagranicę.

Nowe działy produkcji. W roku sprawozdawczym niektóre fabryki związkowe wprowadziły nowe działy produkcji lub zwiększyły swój program wytwórczy, przystępując do wyrobu nowych artykułów. Mamy więc do zaznaczenia, między innymi, powstanie wyrobu motorów spalinowych typu morskiego, w szczególności dla kutrów rybackich, który zapoczątkowała fabryka „Perkun” w Warszawie. Warsztaty Mechaniczne „August Deloff” w Warszawie rozpoczęły z dobrym skutkiem wyrób stemplownic pocztowych, przyjętych przez Poczta Polską, które dotychczas trzeba było sprowadzać z zagranicy. Fabryka „Konrad, Jarnuszkiewicz i S-ka” rozpoczęła wyrób mebli z rur stalowych. Wyrób maszyn włókienniczych w Polsce wykazał dalsze postępy, gdyż „Fabryka Maszyn Bracia Lange” w Łodzi rozpoczęła budowę krosien tkackich do jedwabiu, które poprzednio nie były u nas wyrabiane. Również rozszerzył się wyrób sprzętu elektrotechnicznego i przewodników elektrycznych, gdyż do istniejących w tym dziale fabryk przybyła fabryka wyrobów elektrotechnicznych w Rudzie Pabjanickiej pod firmą „Polskie Zakłady Siemens, Sp. Akc.” Budowa siewników rządowych została rozszerzona wskutek uruchomienia tego działu produkcji w fabryce „Kraj” w Kutnie.

Uroczystości jubileuszowe fabryk związkowych. W roku sprawozdawczym odbył się jubileusz 10-lecia związkowej fabryki „Unia” w Grudziądzu i pracy nad jej organizacją, jako fabryki polskiej, p. inż. Janusza Czarlińskiego. Na uroczystości obchodu jubileuszowego reprezentantami P. Z. P. M. byli pp. wiceprezes Rady inż. S. J. Okolski i wicedyrektor Związku inż. K. Pichelski. W tymże roku odbyła się rzadka uroczystość jubileuszowa 50-lecia powstania fabryki „Tłocznia” w Warszawie i uczczenia zasług na polu twórczej pracy przemysłowej, trwającej 50 lat, pana Ludwika Braumana, naczelnego dyrektora tej fabryki, która jemu zawdzięcza swe powstanie.

Wystawy. W roku sprawozdawczym zakończona została likwidacja Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. W № 94 „Monitora Polskiego” z d. 23 kwietnia 1930 r. były ogłoszone zmiany w wykazie firm, które otrzymały odznaczenia rządowe P. W. K.

¹⁾ Patrz artykuł „Wyniki reorganizacji zakładów Towarzystwa „Lilpop, Rau i Loewenstein” w №№ 30 i 31 „Przemysłu Metalowego”.

Zmiany te podane były w № 19 „Przemysłu Metalowego“ z r. 1930, zasadnicza zaś lista odznaczeń rządowych dla fabryk metalowych na P. W. K. była podana w № 43 organu związkowego z r. 1929.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych otrzymał w roku sprawozdawczym, w szeregu innych organizacji gospodarczych, w związku z Powszechną Wystawą Krajową w Poznaniu, odznaczenie państwowe najwyższe, t. j. Dyplom honorowy „za zasługi na polu organizacji przemysłu metalowego i maszynowego“.

Z inicjatywy p. prezesa Jeziorańskiego Zarząd P. Z. P. M. przeprowadził wśród fabryk zrzeszonych ankietę na temat: „Co kosztowała fabryki związkowe Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu?“ Sprawozdanie z tej ankiety ogłosił „Przemysł Metalowy“ w № 20. Wynika z niego, że 162 fabryki związkowe wydały razem na koszty udziału w P. W. K. około 6 milionów złotych. Najwyższy wydatek pojedynczej firmy wyniósł 453 500 zł, najniższy zaś — 500 zł.

W roku 1930 odbyły się dwie wystawy, w których brały udział fabryki metalowe, należące do P. Z. P. M. Pierwszą z nich była Międzynarodowa Wystawa Komunikacji i Turystyki (tak zw. w skrócie „Komtur“), która odbyła się w Poznaniu i trwała od dnia 6 lipca do dnia 10 sierpnia 1930 r. Na wystawie tej fabryki metalowe, należące do P. Z. P. M., otrzymały 25 nagród od Komitetu Wystawy i 23 nagrody państwowe, w czym z każdego ze źródeł po 13 wielkich nagród „Grand Prix“.

Drugą wystawą międzynarodową wielkiego znaczenia była Wystawa Międzynarodowa w Leodjum (Liège) i Antwerpii z okazji 100-lecia niepodległości Belgii. Wystawa trwała od d. 3 maja do d. 3 listopada 1930 r. Rząd Polski wziął udział oficjalny w tej wystawie, budując w Leodjum specjalny Pawilon Polski, w którym umieszczone zostały ekspozycje polskie.

Przemysłowi polskiemu, wyczerpanemu już poprzednim wielkim wysiłkiem udziału w P. W. K. oraz potęgującym się kryzysem gospodarczym, nie łatwo było zdobyć się na nowy wysiłek i ponieść nowe koszty na udział w wystawie leodyjskiej. Jednak dzięki zabiegom wiceprezesa P. Z. P. M. inż. S. J. Okolskiego stało się zadość życzeniu Rządu Polskiego, ażeby przemysł metalowy polski wziął udział w tej wystawie, aczkolwiek stało się to nie w takiej mierze, jaka odpowiadała znaczeniu wystawy.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych wziął na siebie, wobec swoich członków, którzy zgodzili się wziąć udział w Wystawie Leodyjskiej, wszelkie trudy, jak przesyłkę ekspozycji do Belgii, ustawienie ich na Wystawie, organizację nadzoru nad niemi i t. d., a wicedyrektor Związku inż. K. Pichelski wyjechał specjalnie do Leodjum, ażeby zorganizować na miejscu dział przemysłu metalowego przetwórczego w pawilonie polskim Wystawy, przyczem niejednokrotnie musiał przyłożyć czynnie rękę do jego urządzenia. W celu propagandy polskiego przemysłu metalowego na Wystawie Leodyjskiej Związek wydał specjalną broszurę, opracowaną przez p. S. J. Okolskiego w języku francuskim, którą, wraz z poprzednio wydaną na P. W. K. broszurą francuską p. M. Chorzewskiego, rozdawano zwiedzającym dział metalowy w Pawilonie Polskim.

Wysiłek zrzeszonych przemysłowców metalowych został nagrodzony 31 nagrodami na 33 wystawców, w czym było 6 nagród najwyższych „Grand Prix“,

12 dyplomów honorowych, 12 złotych medali i 1 medal srebrny.

Sprawozdanie z Wystawy w Leodjum i Antwerpii zawiera się w większym artykule inż. S. J. Okolskiego, zamieszczonym w № 24, 26 i 27 „Przemysłu Metalowego“ p. t. „Z terenów wystawowych“.

Sprawy celne. W roku sprawozdawczym, jak i w roku poprzednim, sprawy celne stanowiły przedmiot nieustannej pracy Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. Związek brał czynny i nader żywy udział w gromadzeniu i opracowaniu materiałów do projektu nowej taryfy celnej w dziale metalowo-mechanicznym. Po ukończeniu w Ministerstwie Przemysłu i Handlu prac nad nomenklaturą nowej taryfy, rozpoczęto opracowywanie wysokości stawek celnych dla poszczególnych pozycji i punktów taryfy. Prace te zostały zakończone w roku sprawozdawczym i wyniki ich zostały przekazane Komisji Międzyministerjalnej.

W tem miejscu właściwem będzie zaznaczyć ogrom pracy, jakiej dokonała Komisja Metalowo-Mechaniczna w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, która pracowała pod przewodnictwem prof. S. J. Okolskiego. Komisja podzieliła się na 13 podkomisji fachowych, które powierzyły opracowanie poszczególnych zagadnień 56-ciu sekcjom zawodowym, w których pracowali i którym dostarczali materiałów przedstawiciele fabryk należących do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. Odbyło się 46 posiedzeń plenarnych Komisji i 111 posiedzeń Podkomisji; z tej drugiej liczby 33 posiedzeń było poświęconych opracowaniu nomenklatury wyrobów metalowo-mechanicznych, a 78 posiedzeń — określeniu stawek na poszczególne wyroby. Wyroby tego działu przemysłu podzielono na 28 grup, w których umieszczono 370 pozycji, obejmujących ogółem 2 140 stawek taryfowych. W opracowaniu nomenklatury wyrobów metalowo-mechanicznych brało udział około 300 osób, w opracowaniu wysokości stawek celnych — 470 osób. Prace Komisji Metalowo-Mechanicznej zakończyły się d. 21 czerwca 1930 r.

W celu zwiększenia lub zapoczątkowania eksportu zagranicę wyrobów polskiego przemysłu metalowego przetwórczego, Polski Związek Przemysłowców Metalowych występował wielokrotnie w ciągu roku sprawozdawczego do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z wnioskami o przyznanie zwrotu cła od zużytych surowców przy wywozie następujących wyrobów:

1. części maszyn rolniczych;
2. części obrabiarek;
3. maszyn włókienniczych, nieobjętych dotychczasowem rozporządzeniem;
4. maszyn do wyrobu cementu;
5. maszynek do mięsa.

Prócz tego Związek występował o podwyższenie istniejącej stawki zwrotu cła przy eksporcie:

6. drutu stalowego i żelaznego;
7. lokomotyw.

Z powyższych wniosków Ministerstwo uwzględniło przed końcem roku sprawozdawczego tylko jeden — p. 7; na wnioski p. 4 i p. 5 nastąpiła odmowa; na pozostałe wnioski decyzja przed końcem roku jeszcze nie nastąpiła.

Prócz wniosków dotyczących zwrotu cła, Związek występował do władz ministerjalnych jeszcze z wnioskami w następujących sprawach celnych:

8. o rewizję stawek konwencyjnych dla Czecho-słowacji na walce szosowe;
9. o należyte clenie ram rowerowych;
10. o należyte clenie części do gramofonów;
11. o bezciowy przywóz dla jednej z fabryk związkowych drutu specjalnego do wyrobu lic do maszyn włókienniczych;
12. o pozwolenie na skład wolnoctwoy dla jednej z fabryk związkowych.

Przed końcem roku sprawozdawczego zostały przychylnie załatwione przez władze sprawy wymienione pod p. 9, 10 i 11.

W r. 1930 trwały dłuższy czas z przerwami prace nad ustaleniem listy maszyn niewyrabianych w Polsce. Prace te, związane z zawarciem traktatu handlowego polsko-niemieckiego, były prowadzone przez zainteresowane związki obu układających się stron — polskiej i niemieckiej. Ze strony polskiej występował Polski Związek Przemysłowców Metalowych, ze strony niemieckiej — Związek Niemieckich Zakładów Budowy Maszyn („Verein Deutscher Maschinenbauanstalten“). Rezultatem tych prac było uznanie przez stronę polską około 2500 maszyn różnej konstrukcji, jako niewyrabianych w kraju, których rysunki przedstawiła strona niemiecka.

W roku sprawozdawczym, jak za lat poprzednich, ulgi celne dla maszyn niewyrabianych w kraju były przyznawane importerom polskim przez Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Przemysłu i Handlu na podstawie zaświadczeń, wydawanych przez Polski Związek Przemysłowców Metalowych. W roku tym sprawa wydawania zaświadczeń przez P. Z. P. M. o niewyrabialności maszyn została uregulowana pod względem formalno-prawnym w drodze zarządzenia p. Ministra Skarbu (p. „Przemysł Metalowy“ № 32 z r. 1930).

Polski Związek Przemysłowców Metalowych wydał w ciągu roku sprawozdawczego 310 zaświadczeń o maszynach niewyrabianych w kraju. Zaświadczenia obejmowały następujące ilości niżej wymienionych typów maszyn:

Obrabiarki do metali	52 sztuki
„ „ drzewa	8 „
Maszyny włókiennicze	51 „
„ „ elektryczne	31 „
„ „ do przemysłu papier-niczego i graficznego	15 „
Maszyny do przem. spożywczego	5 „
Turbiny parowe	2 „
Maszyny różne	146 „

Ogółem maszyn 310 sztuk

Prócz powyższych zaświadczeń P. Z. P. M. wydał w 1930 r. 49 różnych innych zaświadczeń, dotyczących spraw zawodowych, razem więc 359 zaświadczeń. Należy zaznaczyć, że w r. 1930 Związek nie wydawał już wcale zaświadczeń o pochodzeniu towarów oraz zaświadczeń o paszportach ulgowych, gdyż obowiązek wydawania takich zaświadczeń został włożony na Izby Przemysłowo-Handlowe.

Stojąc na straży interesów krajowego przemysłu metalowego, ze względu na jego wielkie znaczenie dla obrony Państwa, Polski Związek Przemysłowców Metalowych występował wielokrotnie do władz rządowych, do Ministerstwa Przemysłu i Handlu i do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o stosowne zarządzenia ażeby ciała samorządowe i zarządy instytucyj prawa

publicznego udzielały zamówień na maszyny i aparaty wyrabiane w kraju fabrykom krajowym i nie ulegały, jak się to często zdarzało, pokusom dumpingu zagranicznego w rozmaitej postaci, przekazując swe zamówienia zagranicę. Słuszność takiego stanowiska przemysłowców, żądających, aby pieniądze podatkowe i ściągane przymusowo składki nie szły zagranicę, lecz — przeciwnie — by przyczyniały się do zmniejszenia bezrobocia w kraju, występuje wyraźnie w analogji do stanowiska całego cywilizowanego świata wobec dumpingu sowieckiego.

P. Z. P. M. popierał wobec władz rządowych uzasadnione starania swoich fabryk związkowych, jak np. starania fabryk włókienniczych o zwrot cła za poprzednie fazy produkcji; fabryk opakowań blaszanych o podział kontyngentu blachy białej; fabryk pilników o ulgi celne na stal do wyrobu pilników i t. d.

Stanowisko zrzeszonego przemysłu metalowego w sprawach celnych zostało sprecyzowane przez radcę Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie inż. S. J. Okolskiego, wiceprezesa Rady i Zarządu P. Z. P. M., na kongresie Izby Przemysłowo-Handlowej, który odbył się we Lwowie w dniach 3 i 4 września 1930 r. Stanowisko to zostało przez p. Okolskiego streszczone w 7 punktach, z których najważniejszymi są:

- 1) *Stalość* ochrony celnej.
- 2) *Zapas* w wysokości stawek celnych na ewentualne ustępstwa kontrahentom.
- 3) *Ostrożność* w udzielaniu zniżek celnych.
- 4) *Prawo* Rządu Polskiego do podwyższania stawek celnych, jako broń przeciwko dumpingowi zagranicznemu.

Referat prof. S. J. Okolskiego został wydrukowany w całości w № 37 „Przemysłu Metalowego“.

P. Z. P. M. występował w roku sprawozdawczym kilkakrotnie w obronie interesów przedsiębiorczości prywatnej przeciwko etatystycznym dążeniom kierowników państwowych przedsiębiorstw wytwórczych, które mają specjalne zadania, związane z obroną wojskową kraju. Najważniejszą ze spraw tego rodzaju była sprawa podjęcia przez Państwowe Zakłady Uzbrojenia wyrobu gotowych rowerów, (a więc produkcji natury nawskroś pokojowej), pomimo, że prywatne fabryki krajowe nie mają dość zatrudnienia i mogą kilkakrotnie pokryć obecne zapotrzebowanie wewnętrznego rynku.

Sprawy przewozowe. Radykalna przebudowa taryfy przewozowej Polskich Kolei Państwowych, dokonana w drugiej połowie 1929, wykazała w okresie początkowym stosowania nowej taryfy, który przypadł głównie na rok sprawozdawczy 1930, pewne braki i niezgodności, które trzeba było usunąć.

W celu opracowania koniecznych zmian i uzupełnień w nowej taryfie, dotyczących przewozu wyrobów metalowych, Polski Związek Przemysłowców Metalowych stworzył w swem biurze specjalny referat kolejowy, powierzając czuwanie nad sprawami przewozowymi jednemu z dotychczasowych pracowników Związku.

Rewizja nowej taryfy dokonana została bardzo rychło i poprawiona taryfa zaczęła obowiązywać od 1 października 1930 r. Polski Związek Przemysłowców Metalowych, zebrawszy od swoich członków w drodze ankiety dane, dotyczące pożądaných zmian, w szczególności w dziale taryf wyjątkowych, złożył Komitetowi Taryfowemu Państwowej Rady Kolejowej w ob-

szernym wniosku swoje dezyderaty, które zostały ogłoszone w № 46 organu związkowego.

W tym samym roku sprawozdawczym Państwowa Rada Kolejowa przystąpiła do opracowania nowego Regulaminu przewozów kolejowych. Wnioski P. Z. P. M. w tej sprawie zostały złożone Centralnemu Związkowi Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, który, po uzgodnieniu ich z analogicznymi wnioskami innych zrzeszonych organizacji, przedstawił Państwowej Radzie Kolejowej zbiorową opinię sfer gospodarczych, które reprezentuje.

Przedstawicielem przemysłu metalowego w Państwowej Radzie Kolejowej jest p. inż. Antoni Dunin, członek Rady i Zarządu P. Z. P. M.

Sprawy podatkowe. Pomimo naglącej potrzeby gruntownej reformy systemu podatkowego w Polsce, prace rozpoczęte przez Rząd nad tem zagadnieniem nie posunęły się wcale naprzód. Jedynie projekt rządowy ordynacji podatkowej poddany był rozważaniu Izb Przemysłowo-Handlowych. P. Z. P. M. brał udział przez swych przedstawicieli w tych rozważaniach oraz przesłał swoją opinię o projekcie Centralnemu Związkowi P. P. G. H. i F.

Sprawy kredytowe. Sprawy kredytowe w roku sprawozdawczym przedstawiały się nader niepomyślnie, szczególnie ku końcowi roku, kiedy zarysowujący się brak środków zmusił Bank Polski do zacieśnienia obiegu pieniężnego. Od dnia 10 listopada 1930 r. Bank Polski zaczął przyjmować do dyskonta weksle z terminem płatności 75 dni od daty dyskonta, zamiast dopuszczalnego statutowo terminu 90 dni (3-ch miesięcy), przyspieszając w ten sposób obieg zmniejszonej emisji swoich znaków pieniężnych. Położenie finansowe fabryk zrzeszonych pogorszyło się jeszcze w tym czasie dlatego, że na skutek rozporządzenia Ministerstwa Skarbu, instytucje rządowe zaczęły wstrzymywać wypłaty sum należnych fabrykom za dostawy, do czasu uregulowania przez nie zalegających podatków. Wytworzyła się wskutek tego sytuacja bez wyjścia: fabryki nie miały czem płacić podatków, gdyż swój kapitał obrotowy włożyły w dostawy, — nie otrzymywały zaś zwrotu tego kapitału, bo nie zapłaciły podatków. Wystąpienie w tej sprawie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych zarówno bezpośrednio, jak za pośrednictwem swojej centralnej organizacji do władz skarbowych, odniosły częściowy skutek dopiero w następnym roku.

Świadczenia socjalne. Nie będzie przesadnym twierdzenie, że jest to otwarta rana na polskim ciele gospodarczym, przez którą upływa krew organizmu gospodarczego, powodując jego chroniczną anemię. Rok sprawozdawczy nie zasklepił tej rany. Jedyną ulgą, jakiej doznał przemysł, to zmniejszenie stopy odsetek zwłoki, pobieranych przez Kasy Chorych i Zakład Ubezpieczenia Pracowników Umysłowych za zaległe wpłaty — z 24% rocznie do 12% (stopa procentowa prawna, zwiększona o jedną piątą).

Sprawy robotnicze. Wobec ciężkiego przesilenia w przemyśle panował naogół spokój we wzajemnych stosunkach pracowników do pracodawców. Umowa zbiorowa w Oddziale Warszawskim P. Z. P. M., skupiającym największą ilość robotników przemysłu metalowego, zawarta w październiku 1928 r., przedłu-

żana kilkakrotnie, trwała przez cały rok 1929 i rok 1930 i trwa nadal bez zmiany. Pomimo to jednak rok 1930 zaznaczył się ciężkim strajkiem w „Węgierskiej Górze“ (w Oddziale Cieszyńskim P. Z. P. M.), który trwał około 10 tygodni i skończył się 10 czerwca 1930 r.

W Oddziale Warszawskim zdarzył się w jednej z fabryk zatarg, który spowodował zamknięcie fabryki, zresztą krótkotrwałe. W Oddziale Radomsko-Kieleckim były zatargi w 3-ch fabrykach stowarzyszonych na tle obliczania płac. Poza tem większych zatargów nie było.

Sprawy społeczne. Polski Związek Przemysłowców Metalowych opiekuje się szkołą dokształcającą Towarzystwa Kursów Zawodowych dla pracowników przemysłu metalowego. Szkoła mieści się w domu № 28 przy ulicy Kopernika w Warszawie. Prezesem Towarzystwa jest p. Antoni Mencil, członkami Zarządu są pp. K. Ambrożewicz, W. Brygiewicz, M. Chorzewski, P. Drzewiecki, J. Jeziorański, J. Mencil, M. Odlanicki-Poczobut, S. J. Okolski, A. Rąbalski, Z. Rytel i A. Szmalenberg.

Jak w latach ubiegłych, tak i w roku sprawozdawczym biuro Związku dokonywało rozdziału praktyk wakacyjnych dla studentów obu polskich politechnik — Warszawskiej i Lwowskiej, dla studentów Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie i dla uczniów średnich szkół technicznych. Fabryki związkowe, zyczącym przyjętym za inicjatywą Związku, zgłaszają na wiosnę ilość miejsc wolnych dla praktykantów, których przedstawiają organizacje młodzieży akademickiej i dyrektorzy szkół. Praktyki są — z bardzo nielicznymi wyjątkami — płatne.

Ciężki kryzys, przez który przechodzi przemysł metalowy w r. 1930, wpłynął ograniczająco na ilość zaofiarowanych praktyk. Gdy w roku poprzednim ilość praktyk rozdzielonych przez biuro P. Z. P. M. wynosiła 250, to w roku sprawozdawczym tylko 143.

Prócz zapomogi na szkołę dokształcającą, o której była mowa wyżej, P. Z. P. M. udzielał zapomóg na różne inne cele społeczne. Ogółem wydatki Związku z tego tytułu wyniosły 3781 zł.

Przy Polskim Związku Przemysłowców Metalowych istnieją fundusze stypendjalne, a mianowicie: imienia ś. p. Bronisława Załęskiego, im. ś. p. Stanisława Najmana, im. Małżonków Ambrożewiczów i im. inż. Zygmunta Sochackiego. Fundusze te wynoszą razem na ostatni dzień r. 1930 sumę 25 252 zł.

Wydawnictwa Związku. Organem Związku jest tygodnik „Przemysł Metalowy“, wychodzący od roku 1922 bez przerwy pod redakcją p. inż. Mauricego Chorzewskiego. Organem grupy związkowej Wytwórców Maszyn i Narzędzi Rolniczych jest miesięcznik „Maszyny Rolnicze“, którego redaktorem jest p. inż. Kazimierz Pichelski. Związek wydaje stale od r. 1922 swoje „Roczniki“, wychodzące pod naczelną redakcją p. inż. Stanisława Jana Okolskiego. W roku sprawozdawczym wyszedł „Rocznik IX“.

Prócz powyższych wydawnictw perjodycznych Związek wydaje prace i broszury, dotyczące spraw przemysłu metalowego przetwórczego lub mające na celu propagandę tego przemysłu w kraju i zagranicą. W roku sprawozdawczym wyszła broszura obrazująca udział polskiego przemysłu metalowego na Międzynarodowej Wystawie w Leodjum, o której była mowa wyżej, opracowana przez prof. S. J. Okolskiego. Poza tem wyszły w tym roku, jako odbitki z „Przemysłu

Metalowego", następujące prace: „Gospodarka Materiałowa“ prof. dr. inż. Aleksandra Rotherta i „Argentyzna“ — Feliksa Wielogłowskiego; jako odbitka z „Maszyn Rolniczych“: „Wyniki prób polowych z traktorem czołgowym „Clectrac“ wz. 20“ — Czesława Kanafojskiego. Katalog wydawnictw własnych P. Z. P. M. obejmuje 17 numerów, prócz wyżej wymienionych periodyków.

Biblioteka P. Z. P. M. powiększyła się w ciągu roku sprawozdawczego o 60 książek i 130 broszur, liczyła więc w końcu 1930 roku 541 książek i 1061 broszur.

Związek prowadzi kartotekę firm metalowych krajowych. Kartoteka obejmowała w końcu roku sprawozdawczego 2018 firm wraz ze zreszonymi. Prócz tego

Związek rejestruje wyroby, sprowadzane z zagranicy, których produkcja w kraju jeszcze się nie rozpoczęła.

Biuro Główne Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych mieści się w lokalu własnym w Warszawie przy ulicy Traugutta 4 (Krakowskie Przedmieście 5 m. 7). Telefon dyrekcji ma № 222-44, telefon kancelarii, referatu celnego i obu redakcyj — „Przemysłu Metalowego“ i „Maszyn Rolniczych“ — ma № 714-26. Telefon wiceprezesa Rady i Zarządu Związku p. inż. S. J. Okolskiego ma № 757-40.

W ciągu roku 1930 biuro Związku otrzymało 5095 listów i wysłało 3464 listów. W tej ostatniej liczbie są jednobrzmiące listy i zawiadomienia, wysyłane pod jednym numerem do wszystkich fabryk zrzeszonych.

ZWYCZAJNE ZGROMADZENIE WALNE CZŁONKÓW POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH.

W niedzielę dn. 14 czerwca 1931 r. o godz. 10 m. 45 w lokalu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w Warszawie, Traugutta 4, odbędzie się Zwyczajne Walne Zgromadzenie P. Z. P. M. z następującym porządkiem obrad:

- 1) Otwarcie Zgromadzenia przez Prezesa Rady oraz wybór przewodniczącego, sekretarza i skrutatorów.
- 2) Zatwierdzenie protokołu Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia z dn. 10 grudnia 1930 r.
- 3) Sprawozdanie z działalności Związku za 1930 rok.
- 4) Bilans na dzień 31 grudnia 1930 r. i sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
- 5) Wybory członków Rady oraz członków Komisji Rewizyjnej.
- 6) Projekt nowej taryfy celnej.
- 7) Sprawy bieżące.
- 8) Wnioski członków.

Powyższe Zgromadzenie Walne na podstawie art. 34 statutu zwołane jest w jednym terminie i będzie prawomocne bez względu na liczbę członków obecnych.

POSIEDZENIE RADY POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH.

W sobotę dn. 13 czerwca r. b. o godz. 17 m. 30 w lokalu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w Warszawie, ul. Traugutta 4, odbędzie się posiedzenie Rady Związku z następującym porządkiem dziennym:

- 1) Zatwierdzenie protokołu posiedzenia z dnia 8 maja r. b.
- 2) Sprawozdanie dyrekcji z działalności za miesiąc maj.
- 3) Stan finansowy na dzień 1 czerwca r. b.
- 4) Sprawy wnoszone na Walne Zgromadzenie w dn. 14 czerwca 1931 r.
- 5) Sprawy związane z jubileuszem Związku w dn. 14. VI. 1931 r.
- 6) Zmiany w liście członków Związku.
- 7) Sprawozdanie z akcji samopomocy związkowej.
- 8) Sprawy bieżące.
- 9) Wnioski członków.

POLSKI KOMITET NAUKOWEJ ORGANIZACJI.

Polski Komitet Naukowej Organizacji (*Comité national d'organisation scientifique en Pologne — National Committee for scientific management in Poland*) powstał w celu reprezentowania na gruncie międzynarodowym sfer gospodarczych Polski, interesujących się ruchem naukowej organizacji.

Pierwszym zawiązkiem międzynarodowej organizacji, mającej na celu rozpowszechnienie i rozwój zagadnień racjonalizacji, była Stała Międzynarodowa Delegacja Naukowej Organizacji powstała w myśl uchwały I Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji w Pradze w roku 1924, oraz II Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji w Brukseli w r. 1925.

W skład stałej Międzynarodowej Delegacji Naukowej Organizacji wchodziło pięciu państw: Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Polski i Włoch. Stany Zjednoczone zadeklarowały, że zgłoszą swój akces po ukonstytuowaniu się ostatecznym Międzynarodowym Komitetem Naukowej Organizacji.

Do Stałej Międzynarodowej Delegacji Naukowej Organizacji utworzonej w Pradze zostali wydelegowani z Polski przedstawiciele następujących instytucji:

- 1) Ligi Pracy — inż. J. Hoser;
- 2) Polskiego Komitetu Normalizacyjnego — inż. Piotr Drzewiecki;
- 3) Komitetu Wykonawczego Zrzeszeń Naukowej Organizacji — dr. Stanisław Łubieński;
- 4) Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnicstwa, Handlu i Finansów — inż. Stanisław Jan Okolski;
- 5) Instytutu Naukowej Organizacji — prof. Karol Adamiecki,

tworząc w ten sposób zawiązek Polskiego Komitetu Naukowej Organizacji.

W dniu 1 czerwca 1926 roku ukonstytuowany został Polski Komitet Naukowej Organizacji, w którego skład w chwili obecnej wchodzi przedstawiciele następujących instytucji:

Liga Pracy — inż. Piotr Drzewiecki, inż. H. Hoser i inż. J. Oberfeld;

Komitet Wykonawczy Zrzeszeń Naukowej Organizacji — prof. K. Adamiecki i dr. Stanisław Łubieński; Instytut Naukowej Organizacji — prof. K. Adamiecki, inż. Piotr Drzewiecki i inż. Wacław Hauszyld; Związek Polskich Organizacji Rolniczych — prof. Stefan Moszczeński i dr. Wacław Ponkowski;

Towarzystwo Psychotechniczne — inż. Jan Wojciechowski i S. Studencki;

Cena blachy ocynkowanej.

Cynkownia Warszawska notuje od d. 15/IV r. ub. następujące ceny blachy żelaznej ocynkowanej za 1 kg. franco stacja Warszawa. Blacha żelazna ocynkowana gatunku najwyższego:
 711×1422×0,45 mm. 1 zł. 25 gr.
 711×1422×0,50 mm. 1 „ 20 „
 1000×2000×0,50 mm. 1 „ 22 „
 Blachy 2-go gatunku o 6% tańsze.
 Ceny bez zobowiązania.

Ceny wyrobów ogniotrwałych.

Związek Fabryk Wyrobów Szamotowych i Ogniotrwałych notuje następujące ceny z ważnością od dn. 10 września 1930 r. aż do odwołania. Ceny rozumieją się w złotych za 100 kg. franco wagon stacja załadowania.

Cegła ogniotrwała zwyczajna	zł 8,80	Cegła kottłowa normalna	zł 20,50
Cegła kopolukowa normalna	„ 14,30	Cegła kottłowa fasonowa	„ 23,—
Cegła kopolukowa fasonowa	„ 15,40	Zaprawa	„ 8,— i „ 10,50

Ceny rur żeliwnych.

Biuro Sprzedaży Rur Zjedn. Odlewni „Ruropol” w Warszawie ul. Nowy Świat 35 notuje następujące ceny w złotych za 100 kg., obowiązuje do odwołania:

Rury wodociągowe (stojące lane) zł. 59.—
 + dopłata rozmiarowa

Fasony zależnie od typu i rozmiaru o zł. 13 do 25 drożej za 100 kg.
 Ceny powyższe należy rozumieć franco wagon stacja załadowania przy pełnowagonowych zamówieniach

Patenty udzielone przez Urząd Patentowy.

12604. *Otto Heinrich Dräger*. Sposób i urządzenie do mierzenia ilości gazu w zastoso-waniu np. do aparatów oddechowych.
 12594. *Kristian Middelboe*. Urządzenie wskazujące poziom materiałów proszkowatych (sypkich) w zbiornikach.

12680. *Société Française des Munitions de Chasse, de Tir et de Guerre*. Samoczynne urządzenie do ważenia materiałów w postaci proszku ziarn, lub płatków.
 12675. *Jean Dieux*. Elektryczne przyrządy odtwarzające dźwięki do płyt gramofonowych.
 2572. *Kazimierz Heller*. Urządzenie termostatowe. Dodatkowy do patentu № 10323.
 12685. *Le Chauffage Integral*. Przyrząd do badania wód skroplonych lub ściekowych pod względem zawartości w nich materiałów dla kotłów.
 12620. *Antoni Cieśluk*. Złącze metalowe do cepów.
 12656. *Paul Adolph Gabriel Charles Jean Casson*. Narzędzie do wykopywania lub sadzenia sadzonek rozmaitego rodzaju, zwłaszcza sadzonek sosny.
 12645. *Stanisław Dowgiatto*. Podkowa zabezpieczająca jezdnie od uszkodzenia.
 12652. *Aktieselskabet Kartef*. Sposób wytwarzania mgły z płynów, służących do tępienia szkodników, oraz przyrząd do wykonywania tego sposobu.
 12661. *Société Henri et Maurice Farman*. Urządzenie do napędu odśrodkowej sprężarki silnika spalinowego.
 12619. *Heinrich Hofmann*. Gaźnik do niskoprężnych silników spalinowych.
 12647. *Heinrich Hofmann*. Przyrząd do regulacji dopływu paliwa do gaźników niskoprężnych silników spalinowych.
 12633. *Paul Viet* Rozrusznik do silników spalinowych.
 12618. *Katiebolaget Svenska Kullagerfabriken*. Klatka do łożysk kulkowych.
 12634. *Gesellschaft für Förderanlagen Ernst Heckel mit beschränkter Haftung*. Koło do pędni llnowych lub łańcuchowych z kleszczami zaciskowymi.
 12635. *Arthur Joseph Douchement*. Sposób łączenia cienkich rur gazowych.
 12654. *Heinrich Dörnenburg*. Złącza przegubowe do rur.
 12655. *Josef Muchka*. Kurek bezdławicowy.

Źródła zakupu.

Aparaty do spawania:

Tow. Akc. „Perun”, Warszawa. Biuro: Hortensja 6, tel. 689-34. Fabryka: Grochowska № 52, tel. 10 11-16.

Aparaty optyczne i precyzyjne:

H. Kolberg i Spółka, Spółka Akcyjna w Warszawie, ul. Grochowska 35.

Aparaty gorzelnicze:

Tow. Akc. Bormann, Szwede i S-ka Warszawa, Srebrna 16.

Aparaty gorzelnicze i rektyfikacyjne oraz wszelkie urządzenia. Zrzeszenie kotlarzy miedzi, Warszawa, ul. Prądzyńskiego 6, Tel. 182-27.**Blachy dziurkowane (sita):**

Wytwórnia Blach Dziurkowanych „Sito” Warszawa, Wiatraczna 15, tel. 10 01 92, 10 13 10.

Dźwigi osobowe i osobowociężarowe:

Fabryka Maszyn „Moc” Sp. Akc., Warszawa, Wolska 121, tel. 748-30.

• „Bracia Jenike, Fabryka Dźwigów Spółka Akcyjna”, Warszawa, Aleja Jerozolimska 20, telefon: 629-64 i 220-00.**Dźwigniki osobowe i ciężarowe:**

Warsz. Fabr. Masz. windowych „Sita”. Chłodna 5, tel. 647-78.

Dźwigniki — Łańcuchy:

„Bracia Jenike, Fabryka Dźwigów Spółka Akcyjna”, Warszawa, Aleja Jerozolimska 20, telefon: 629-64 i 220-00.

Druty — gwoździe — siatki:

Druty surowe i ocynkowane gładkie i kolczaste, gwoździe, siatki ogrodzeniowe i rzeczne, wkłady materacowe i t. p. Wadowicki Przemysł Druciany założyciela Józefa Goreckiego. Wadowice (Małopolska).

Druty stalowe sprężynowe. jasne i ocynkowane, między innymi specjalnie do wyrobu materaców, poleca Belgijska Sp. Akc. Warszawskiej Fabryki Drutu, Sztyftów i Gwoździ, Warszawa, Praga, Objazdowa 1, t. 10 06-81, 10 10-79. 10 00-61.**Elektrotechnika:**

Ogniwa wszelkiego rodzaju, baterje kieszonkowe i anodowe, wkretki i nakrętki mos. z gw. do met. „Hencil”, Sp. z o. o., Warszawa, Żelazna 67, Telefon 789-14.

Elektrotechnika, ogniwa, baterje kieszonkowe i anodowe, latarki elektryczne „TYTAN” Bronisław Rejchman, Warszawa, Tamka 14, tel. 610-64.**„Elektrotechnika”. Fabryka**

Zyrandoli elektrycznych A. Marciniak, Spółka Akcyjna, Warszawa. Zarząd i Fabryka, ul. Wronia 23, tel. 795-08, 792-02. Wzorownia, ul. Złota 49, telefon 260-76, 260-06.

Elektrody do spawania łukiem elektrycznym:

Franc. Tow. Akc. „Perun” Warszawa, Oddział w Polsce. Biuro: ul. Hortensja 8, tel. 689-34 i 762-99. Fabryka: ul. Grochowska 52, tel. 10 11-16.

Elewatory (podnośniki):

Krawczyk i S-ka w Zawierciu. • Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por. Rybnik, G. Śl.

Fabryka Zegarów:

Braci Fortwängler właśc. K. F. Hettich w Warszawie, Okopowa 26, Tel. 615-47.

Garnki i przewody rurowe:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Gramofonowe mechanizmy:

Fabryka wyrobów metalowych Adolf Feigenbaum. Warszawa. Targowa 44. Tel. 10 18-55.

Gryzarki:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Gryzarki uniwersalne:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

*** Fabryka Maszyn i Odlewnia**

Żelaza. Waldemar Krusche i S-ka, Pabjanice.

Instrumenty dla metalurgii,

mikroskopy do badania metali, aparaty mikrofotograficzne. Jen. Repr. Carl Zeiss, Jena. J. Segalowicz, Warszawa Szpitalna 3, tel. 657-54 i 657-55.

Imadła:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Izolacje ciepłochronne.

Franciszek Ożarowski, zakład izolacji ciepło- i zimnochronnej materiałami Newallsa (85% magnezją, korkiem Nonpareli i t. p.). Warszawa, Chłodna 45. Tel. 295-72.

Kalandry:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Konstrukcje budowlane:

Polska Fabryka Siatki Jednolitej Hr. St. Ledóchowski Sp. Akc., Warszawa, ul. Przemysłowa 24, Telefon 672-35.

(Ciąg dalszy na str. 3 okładki).